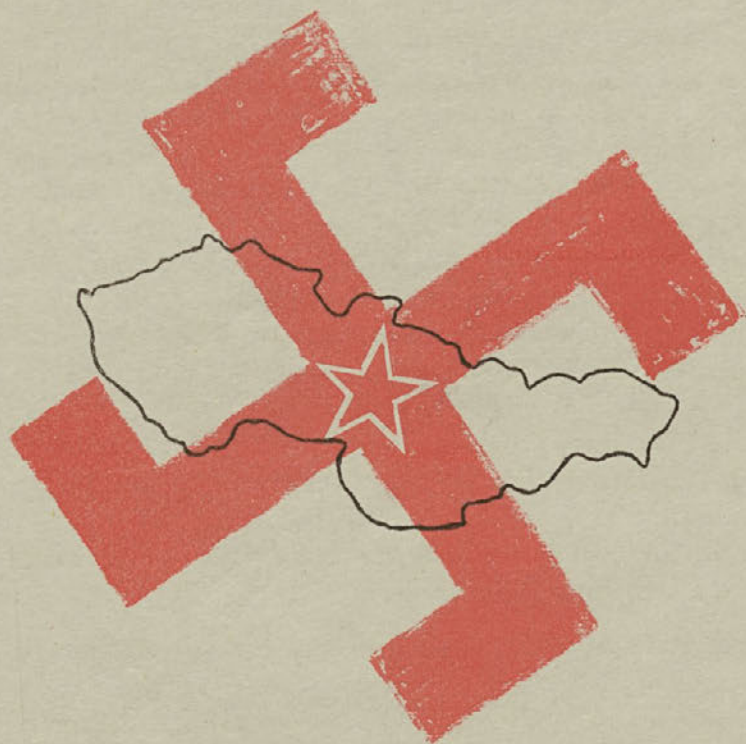

KLIC TRIGLAVA

352

SEPTEMBER 1968

PRAGA, BRATISLAVA IN LJUBLJANA

CIRIL A. ŽEBOT

Profesor gospodarskih ved
Georgetown University, Washington, D.C.

V začetku julija sem iz Washingtona odpotoval na Češko-Slovaško, da en mesec opazujem in preučujem tamkajšnja gospodarska in druga spreminjanja in reforme, ki so se pospešeno vrstile po januarski zamenjavi državnega in političnega vodstva. V Pragi in Bratislavi sem bil gost češkega in slovaškega gospodarskega inštituta pri akademiji znanosti.

Ker je čas mojega bivanja na Češko-Slovaškem po naključju sovpadel z našim zorenjem politične krize po zaključenih vojaških manevrih varšavskih sil koncem junija, sem poleg prvotnega namena mojega obiska doživel in spoznal tudi edinstveno politično preobrazbo Čehov in Slovakov, ki je tako začudila ves svet v novih načinih in oblikah enotnega pasivnega odpora vsega ljudstva nenadni sovjetski invaziji in okupaciji.

Po tolikih ključnih spoznanjih na Češko-Slovaškem sem se ob vračanju v Ameriko želel za nekaj dni ustaviti v Ljubljani, da primerjam silnice, stopnje in oblike razvoja na Češkem in Slovaškem z onimi v Sloveniji in Jugoslaviji.

V Ljubljani sem imel priložnost za strokovne razgovore z izvedenci pri slovenskem Inštitutu za gospodarska raziskavanja. Razgovori so se tikali sedanjega stanja slovenskega gospodarstva in poteka gospodarskih reform ter pripravljanja dolgoročnega programa za razvoj Slovenije.

Poleg omenjenih strokovnih razgovorov sem v Ljubljani obiskal bolnega očeta svoje žene, prižgal svečo na grobnici dr. Korošca in dr. Kulovca na Navju ter na grobu Franceta Casarja v Šmarjah pri Grosupljem. Poromal sem tudi na Brezje, da se spomnim tudi vseh tistih, katerih grobov nisem našel, in prosim za lepšo bodočnost slovenskega naroda.

Primerjava razvoja in dogajanj na Češkem, Slovaškem in v Sloveniji mi je odkrila zanimive podobnosti in različnosti, o katerih bom obširneje pisal v bližnji bodočnosti.

TROJE PISEM

V samozaložbi je VINKO LEVSTIK, hotelir v Rimu izdal štirideset strani obsežno brošuro z naslovom "Tri odprta pisma k narodni spravi", s katerimi se obrača tako na slovensko politično emigracijo kot na vladajoče komuniste v domovini. Z argumentom in polemiko se trudi dokazati nujnost cilja: narodna sprava. Emigraciji dopoveduje, da je potrebna koncentracija vseh aktivnih sil in da je treba računati z obstojem dobromislečnih komunistov doma, s katerimi naj bi prišlo do dialoga. Komunistom doma sugerira, da je bil pokolj dvanajst tisoč domobrancev zločin stalinizma, slovenskega stalinizma kajpak, ki da tudi za nove rodove na oblasti predstavlja težko breme. Amnestija da je tako potrebna

za vse - na levi in na desni.

Kakor je ob Levstikovi publikaciji že zavrela kri nekaterim slovenskim stalinistom, ki ne morejo slišati ugotovitve, da je bila množična morija slovenskega življa plod stalinizma, ki nima nobenega opravka z narodno osvobodilno vojno, bo po drugi strani tudi v emigraciji stopila kri v glavo onim, ki vidijo bodočnost naroda v likvidaciji preostalih komunistov. Zob za zob...

Ljubo Sirc, ki je napisal predgovor, je mnenja, da ne smemo spregledati želje boljših ljudi med komunisti po razgovoru in napredku - toda ne samo z nami v emigraciji ampak tudi z našimi prijatelji in somišljeniki v domovini. Češkoslovaški dogodki so pokazali vsemu svetu, kako postopa in ukrepa zreli narod. To potrjuje pravilnost in dalekovidnost tako Levstikovih kot Sircjevih pogledov, izraženih v brošuri v grobem okvirju. J.

LONDON, 8. SEPTEMBRA 1968.

LETO XXI. ŠTEV. 352.

'PRAVDA ZVITEZI!' 'RESNICA BO PREVLADALA!'

Ko so se tanki slavne Rdeče armade in sovjetskih podreptnikov zavalili proti Češkoslovaški, je Slovence in Jugoslovane vseh političnih prepričanj zagrabilo tisto besno ogorčenje nad surovo silo, kot se ga spomnimo iz časov, ko je Hitler vkorakal v Sudete. Sami od sebe so privreli na dan vsi izrazi, ki so jih v drugi svetovni vojni uporabljali proti hitlerjevski Nemčiji in ki so jih komunisti v povojnih letih zlorabljali proti vsem nasprotnikom. Surovi in zahrbtni sovjetski napad je agresija imperialistične sile proti majhni državi, izraža surovo politiko vmešavanja v notranje zadeve malih narodov in pomeni teptanje najosnovnejših načel mednarodnih odnosov z namenom, da bi spremenili socialistični razvoj neodvisne države.

V vsem tem se končno vendar enkrat strinjamo s časopisi v Jugoslaviji. Čudo čudovito, a gornje obsodbe bi našli celo v ljubljanskem DELU in beograjski BORBI. Privrele so na dan same od sebe, iz naravnega ogorčenja, in nobenih partijskih smernic ni bilo treba zanje. Zveza komunistov je capljala za javnim mnenjem. Sledeč ljudskemu ogorčenju je na plenumu centralnega komiteja obsodila okupacijo. Tako se vendar enkrat strinjamo celo z Zvezo komunistov. Razlika med nami in tovariši je le v tem, da so tovariši pozno prišli do osnovnega spoznanja, ki je nam po svetu že davno jasno: da je Sovjetska zveza imperialistična velasila, ki zaslužuje narode.

Tovarišem bi bilo to lahko jasno že leta 1939, ko je Stalin sklenil pogodbo s Hitlerjem in požrl pol Poljske in vse tri baltske države. Toda takrat so občudovali modro potezo velikega voditelja Stalina. Lahko bi jim bilo jasno 1. 1945, ko so Sovjeti zavzeli Vzhodno Evropo in v njej postavili hlapčevske režime. Toda tovarišem se je zdelo lepo, da so te dežele iztrgali kapitalizmu. Lahko bi jim bilo jasno leta 1948, ko je Stalin izobčil Tita. In res se jim je tedaj pričelo svitati, čeprav so kasneje krivili le stalinizem in ne sovjetski sistem kot tak. Lahko bi jim bilo jasno leta 1953 ob vstaji v Vzhodnem Berlinu, a so zadevo prezrli. Lahko bi jim bilo jasno leta 1956, ko so sovjetski tanki zadušili Madžarsko, a so s silo zaprli oči in si zamašili ušesa. Če so zdaj kruto presenečeni, ker Sovjetska zveza uporablja fašistične metode, naj pripišejo svoje presenečenje le svoji lastni neumnosti in slepoti. Znakov je vendar bilo dovolj že preje.

PO SADU JIH BOSTE SPOZNALI

Komunizem v Sovjetski zvezi je pač tak, tovariši, da je totalitaren in da služi v imperialistične namene. Bolje je, da so se vam pozno odprle oči, kot če se vam ne bi nikoli. Dokler ste dovezetni za dejstva, je prilika, da postavimo nekaj reči na pravo mesto.

Prvič se je pokazalo, da je napadalen Varšavski sporazum in ne NATO, ker NATO ni še nikogar napadel, Varšavski sporazum pa je napadel lastno članico. Iz tega sledi, da je v danih prilikah NATO potreben in koristen, ker Sovjetom jasno in glasno pove, kje se mora njihov pohlep ustaviti. Tudi Jugoslaviji bi prav prišlo, če bi se lahko zanašala na ameriško pomoč, ker bi z veliko večjim občutkom varnosti lahko pričala po svoje. Ali ni Moskva hitro demantirala vesti o pritisku na Romunijo (in s tem kajpak na Jugoslavijo), kakor hitro se je oglasila Amerika?

Drugič se je pokazalo, da goje nacistične tradicije napadalnosti v Vzhodni Nemčiji in ne v Zahodni, ker so Ulbrichtovi vojaki vkorakali v Sudete, ne Strausovi, čeprav na zahodu dovoljujejo tudi neonacistom, da se široko-ustijo.

Tretjič se je pokazalo, kakšna razlika je med "ameriško agresijo v Vietnamu" in sovjetsko agresijo v Češkoslovaški. Saigonska vlada je zares poklicala na pomoč, praška pa ni. Pri tem je čisto vseeno, kako slabo mislimo o saigonski vladi. In še ena je razlika: uporniki v Južnem Vietnamu hočejo zvreči obstoječi režim, medtem ko vodstvo v Češkoslovaški ni imelo nikakršnega namena, da bi spremenilo tamkajšnji režim, ki je komunističen. Združe-

ne države Amerike so v Vietnamu intervenirale proti prevratu, medtem ko je Sovjetska zveza intervenirala proti tovarišem komunistom.

Četrtrič se je pokazalo, proti komu je potrebna obrambna sila Jugoslavije. Zdaj je pravi sovražnik pokazal roge. Sovjeti in njihovi podrepaniki so edini, ki ogrožajo Jugoslavijo. Lanskoletne bajke o nevarnosti NATA z zapada ali iz Grčije so se pokazale za nesmiselne.

CHAMBERLAIN TITO

Surova sila in nesramne laži, ki naj silo opravičijo, kajpak niso nič novega. Tudi Hitler je oboje uporabljal s peklenkim uspehom. Tudi on je podpisoval pogodbe in jih poteptal z vojaško silo, kadar mu je prišlo. Sovjetski tanki, ki so trideset let kasneje metali senco kljukastega križa na zlato Prago, so zadelo jugoslovanske tovariše do živega prav zaradi primerjave s Hitlerjem. Spomin na Muenchen še ni zamrl.

Prav tako se še ni pozabilo na Chamberlaina z dežnikom, ko je ta uboga kratkovidna reva mislila, da bo z monakovskim podpisom rešil mir v Evropi, a je prav nasprotno vzbudil Hitlerjev pohlep. Tudi bratislavski sporazum, katerega so Sovjeti tako hitro raztrgali, ima svojega Chamberlaina, čeprav pri podpisovanju tokrat ni bil navzoč. Sedanji Hitler sedi v Moskvi, sedanji Chamberlain pa na Brionih. Mislimo na predsednika Tita. Ozadje kajpak še ni poznano in še dolgo bo trajalo, predno bodo uradni dokumenti in neuradni pogovori prišli na dan, če sploh bodo. Toda že zdaj je mogoče reči, da se je Tito grdo obotavljal, predno je vendarle obiskal Prago, da bi pokazal svojo podporo Dubčeku. In ko je po čudnem obotavljanju končno vendarle prišel, še zdavnaj ni bil tako zgovoren, kot je sicer njegova navada, in ni podprl češkoslovaške neodvisnosti s tisto silo, kot je na primer podpiral Naserja in Združeno arabsko republiko. Z a k a j n e ?

Ni dvoma, da si je bil Tito na jasnem, da Češkoslovaški grozi invazija. Vprašanje je, ali je storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da invazijo prepreči, ali pa je kot Chamberlain pred 30 leti zapiral oči pred dejstvi in upal, da bo Sovjete potolažil, če bo priden in jim bo skušal ustreči. Zelo je verjetno, da se je zato obotavljal z obiskom in da je bil zato zadržan, ko se ni hotel preveč zameriti Sovjetom. Mislil je, da bodo Češkoslovaško pustili pri miru, če jih ne bo dražila. Tako se je grdo uštel. Težko je reči, kako bi bilo, če bi bil Tito storil kaj drugega, a malo je dvoma, da mu moramo pripisati vsaj delček krivde za okupacijo.

Kaj bi bil Tito lahko storil? Spomnimo se, kako se je zavzemal za Arabce, pa nam bo jasno, da bi se bil lahko domislil tudi kaj v podporo Češkoslovaški, preden je bilo prepozno. Ali nismo slišali, da bo osebno šel protestirat v generalno skupščino Združenih narodov, če bi bila Češkoslovaška napadena??

ZAPAD IN MI

"Žalostno in tragično je, da človek ne more dopovedati ljudem v Sovjetski zvezi, kako je pri nas. Tam vedo le to, kar jim povedo uradni viri, ki govore o protirevoluciji... Naš glas, ki je edino merodajen, jih ni dosegel", je z obupom na obrazu izjavila Krista Bendova v Piranu našemu tržaškemu dopisniku (gl. poročilo). In ta tragika zadeva tudi nas svobodne ljudi. Presenetljivo je, v kolikšni meri so na primer zapadne vlade in državljani pokazali pomanjkanje vsakega smisla ali poznanja prilik pod totalitarnim režimom. V angleškem tisku in na televiziji že tedne razpravljajo, ali je koristno prekiniti razne formalne stike s Sovjeti ali pa jih je treba vzdrževati ali celo okrepiti. Stališče, da je treba vzdrževati stike z različnimi delegacijami in nanje tako "vplivati", izgubi vsak smisel ob dejstvu, da te delegacije običajno sestavljajo prekaljeni režimovci, ki so v celoti odvisni od režima in ne bodo niti pisnili proti. Kako točno je zadel Kyril Tidmarsh, moskovski dopisnik londonskega TIMESA, v svojem poročilu 1. septembra:

"Če bi bila SZ izključena od udeležbe na olimpijskih igrah ali od svetovnega nogometa ali atletskih tekmovanj, bi to dalo vedeti ljudstvu na splošno, da nekaj ni v redu. Tako pa, ko nam celo tuji komunistični časopisi niso bili dostopni, svetovna obsodba sovjetske akcije ni prodrla do široke javnosti."

Točno. Če bi bila sovjetska vlada preko noči postavljena pred dejstvo, da so širom sveta odpovedane razne kulturne prireditve, da so zaprte razne sovjetske razstave, da jih bojkotira tuja javnost in to to, če bi olimpijski odbori širom sveta zahtevali izključitev sovjetskih in satelitskih atletov na olimpijadi ali pa kot represalijo lastni bojkot olimpijade, če bi mednarodni kongresi izglasovali izključitev sovjetskih delegacij odnosno odpovedali udeležbo na takih kongresih v sovjetskem imperiju, potem bi gotovo to kolosalno dejstvo prodrlo do sovjetske javnosti, ker jih ne bi mogel ignorirati noben režim in bi se moral braniti pred njimi. In ker je moralna in politična moč slehernega režima v gotovi meri odvisna od neke podpore vladanih, in totalitarni režimi tu niso izvzeti, bi to imelo gotove posledice.

Po drugi strani ne moremo razumeti, kaj je okleval prezident Johnson in ni grozeče protestiral ob času invazije. Rezultat smo videli, ko se je oglasil v času preteče nevarnosti Romuniji. Izgovor, da je Amerika pred volitvami, nima nobenega smisla. Z grozo se vprašujemo, po izkušnji leta 1956 in 1968, kam bodo udarili Sovjeti leta 1972. Bilo bi dobro in koristno, če bi naši čitatelji v Ameriki to in gornje predočili svojim narodnim predstavnikom v Kongresu.

ČEŠKOSLOVAŠKA

Od zunanjepolitičnega sodelavca

Prvič se je v Vzhodni Evropi jasno pokazalo, da tanki ne zmorejo vsega, da enodušno prebivalstvo lahko moralno zmaga nad vojsko in policijo, tako da se vsakdo sprašuje, ali je prevlada fizične sile sploh še zmaga v kakršnemkoli pomenu besede. Okostenele vlade petih varšavskih držav, predvsem seveda Sovjetske zveze, so sicer v maratonskih razgovorih v Moskvi ob grožnji z orožjem vsilile češkimi in slovaškimi komunističnim voditeljem dogovor, ki je tako nejasen, da lahko pomeni karkoli. Toda ni jim uspelo doseči, da bi sedanjo češkoslovaško ekipo zamenjale s svojimi lutkami, bodisi ker ni bil nihče, tudi največji komunistični reakcionar, pripravljen prevzeti te vloge, bodisi ker se same zavedajo, da bi postavitve nepriljubljenih kvistlingov pognala Čehe in Slovake v obup in povzročila eksplozijo, ki ji tudi največji tanki ne bi bili več kos.

Vprašanje je, kaj se bo zgodilo naprej. Po obvestilih KT se je češka in slovaška mladina že pred sovjetskim vdorom pripravljala na akcijo, ki bi demokratične reforme pognala naprej, tudi če bi praška vlada pod pritiskom pričela oklevati. Posebno so študentje nameravali na vsak poskus okrnitve svobode javnega mnenja odgovoriti s širjenjem pod talnega tiska in nenasilnimi demonstracijami ter tako z ustvarjanjem vala odporiškega razpoloženja. Sedaj, ko tuji tanki ležijo po zasedah, je ta načrt postal še aktualnejši. Pričakovati je, da bodo aktivisti, ki so tako samozavestno in predrzno hodili med oklopniki na Vaclavovem trgu, razširili svojo agitacijo ne samo na vse češkoslovaško ozemlje temveč tudi čez meje v Vzhodno Nemčijo, na Poljsko in Madžarsko in celo v Ukrajino. Slišati je, da je na primer prebivalstvo v obmejnem Užgorodu že tako in tako z največjim zanimanjem sledilo svobodni debati na češkoslovaški televiziji.

Solidarnost prebivalstva v Vzhodni Evropi bi bila res najboljši odgovor na živčne spletke tamošnjih vlad. Važnost take solidarnosti postane očitna, če pomislimo, kaj bi se zgodilo, ako Čehi in Slovaki v krizi kljub vsem medsebojnim sporom ne bi odločno stali drug ob drugem, marveč bi začeli prepir. Žal do take solidarnosti še dosti manjka v Vzhodni Evropi. Brati je bilo, da so v Vzhodni Nemčiji nekateri kljubovali Ulbrichtu s tem, da so hodili na češkoslovaška predstavništva izražati sožalje nad invazijo in da so v Moskvi aretirali vnuka Litvinova in Danijelovo ženo, ker sta se v protest proti nasilju nad Češkoslovaško hotela vnesti na sredo Rdečega trga. Poljski emigrantje so šli na več krajih protestirati pred Gomulkinе konzulate proti sodelovanju poljske vojske v invaziji. Vendar ni vesti, da bi bil nastal nemir na Poljskem in posebno na Madžarskem, ali da bi protestirali madžarski begunci. Kaj je temu krivo? Notranje stanje v teh državah nedvomno ni moglo preprečiti demonstracij Madžarov v tujini. Zgodovinske antipatije? Če so igrale vlogo le-te, je v Vzhodni Evropi še vedno dosti kratkovidnosti.

V Jugoslaviji sočutja in podpore ni manjkalo ne med prebivalstvom ne v časopisju in radiju. Toda nekam dvoumno se je pri celi stvari obnašal predsednik Tito. CORRIERE DELLA SERA poroča 12. avgusta, da so bili Čehi in Slovaki razočarani nad njegovim obiskom. Sprejeli so ga skoro z vriskanjem, a ko je odhajal, je bilo precej tiho. Čehi in Slovaki so bili presenečeni, da jim ta veliki zagovornik narodne neodvisnosti in mednarodne solidarnosti z Naserjem, Nkhrumo in Sukarnom ni dal večje moralne podpore, temveč se je izražal sila previdno in diplomatsko. Res je, da bi bilo nepreudarno in škodljivo tudi za Čehe in Slovake, če bi se Tito zaletel v Sovjetsko zvezo v kritičnih trenutkih. Toda njegovemu nastopu v Pragi je manjkala toplina in prisrčnost.

Morda je žebelj na glavo zadel dopisnik NEUE ZÜRCHER ZEITUNG, ko je napisal, da Čehi in Slovaki pač ne vedo, da Tito ni ravno med najbolj navdušenimi reformatorji v Jugoslaviji. Ali je bila Titova hladnost do praške publike posledica njegovega mnenja, da gredo češkoslovaške reforme predaleč? S Sovjeti bi moral prav tako kot Tito ali celo bolj računati Ceausescu, pa je vendar le-ta našel v nasprotju s Titom prisrčen odnos do češkoslovaškega poslušalstva.

Še slabše se je Tito izkazal ob sovjetskem napadu na Češkoslovaško. Celo skrajno previdni in Titu ne neprijazni londonski SUNDAY TIMES je 25. avgusta zapisal, da je Titov ugled v Jugoslaviji resno trpel, ker je počasi in mlačno reagiral na invazijo petih vojska. Ta mlačnost je spet podčrtana, ako jo vzporedimo z njegovo zagnanostjo za Naserja v izraelsko-arabski vojni. Kaj ji je bilo vzrok? Strah pred Brežnevimi ali strah pred reformami? Vsekakor se stari Tito ne more otresti nekaterih komunistično-stalinističnih utvar in je še vedno vsaj s polovico srca pri komunističnih reakcionarjih.

Tega bi se morali zavedati napredni in moderni komunisti v Jugoslaviji. Če hočejo izvesti svobodnjaške reforme do kraja in stopiti ob stran progresivcem, kot so Dubček, Cisař, Smrkovsky in Šik, se bodo morali nehati opirati na ostare partijske voditelje in se tesneje povezati z nekomunističnim prebivalstvom, kot so se češki in slovaški komu-

nisti. Vseeno je, ali cilju, ki ga vsi svobodoljubni ljudje zasledujemo, pravimo moderni marksizem ali liberalni komunizem ali humanistični socializem ali socialna demokracija ali liberalna demokracija; kar vsi hočemo, je, vdahniti našemu družbenemu, kulturnemu, političnemu in državnemu delovanju spet življenje, ki ga ni brez svobode.

To je danes toliko važnejše za celotno Vzhodno Evropo, ker se je na Češkoslovaško, ki je v zadnjem času Jugoslavijo vztrajno preHITEVALA, vsedel Kremelj in mora spet Jugoslavija prevzeti vodstvo v reformah, posebno ker je to tudi edina država, ki ni v neposrednem dosegu sovjetskih tankov. To smo dolžni tudi Čehom in Slovacom, ki so s tolikim zaupanjem upirali oči v Jugoslavijo in jih je Tito moralno pustil na cedilu.

NARODNA SOLIDARNOST

Še drug zaključek je treba napraviti iz češkoslovaške krize. Najsi bodo spori med jugoslovanskimi narodi kakršnikoli in najsi imajo načrte za konfederacijo ali celo za razid, v boju za svobodnjaške in demokratične reforme ne bodo zmagali, če ne bodo v tem boju solidarni. V tem oziru so pokazali pot uporni študentje, ki se niso pustili premotiti mahinacijam reakcionarnih komunistov, ko so skušali razbiti sodelovanje med različnimi univerzami s šovinističnimi gesli. Narodna samozavest med kulturnimi ljudmi ne opravičuje šovinizma in ne-realističnih obtožb. Drug drugemu moramo priznati narodno pravico do samoodločbe in osebno pravico do svobode in se solidarno boriti za oboje.

ZAKAJ?

Od političnega sodelavca

Že nekaj mesecev, vsako nedeljo zvečer, gledamo na britanski televiziji serijo debat o aktualnih vprašanjih, ki trenutno zadevajo ali pretresajo svet, pod naslovom "Why?". V tem "Zakaj?" programu hoče Malcolm Muggeridge, priznani četudi čisto kontroverzni britanski časnikar, slišati mnenje različnih več ali manj strokovno razgledanih ali pa neposredno prizadetih ljudi. Z njimi poskuša dati svoj približen odgovor na postavljeno vprašanje, kolikor je to kajpak možno storiti v petdesetih minutah, ki jih ima na razpolago.

Minulo nedeljo so razpravljali o demokraciji - Zakaj demokracija? - in v pogovoru so sodelovali britanski, ameriški in češki časnikarji, publicisti, študentje, socialni delavci in podobno. Debata se je pričela pri ameriških volilnih konvencijah in je kaj hitro prešla tudi na češkoslovaške predokupacijske reforme. Povedanega je bilo mnogo pametnega - za demokratični sistem pozitivnega in negativnega. Živo v spominu so mi ostale besede urednika češke televizije Kamila Winterja, ki se je mudil v Londonu. On je zastopal mnenje, da za učinkovito demokracijo ni nujno potreben obstoj več političnih strank, ker se mu zdi, da je osnovne važnosti predvsem to, da imajo državljani možnost svobodno povedati svoje mnenje, svobodno voliti svoje predstavnike in se v svobodni debati odločati za tisto pot, ki jo smatra večina za najboljšo. To svojo ugotovitev je pozneje konkretiziral s češkoslovaškim primerom, ko je dejal, da ne vidi zakaj ne bi bil dober in učinkovit parlament, ki bi ga recimo sestavljali voljeni zastopniki študentov, pisateljev, delavcev, vojakov, obrtnikov itd (ne bom trdil, da je našteval prav vse te stroke - a to ni važno). Z drugimi besedami, to je nekak poskus stanovskega parlamenta, ki ima - kot vsaka reč - svoje dobre in slabe strani.

Kakor se v celoti strinjam z onim ameriškim časnikarjem, ki je branil staro trditev, da vsaka oblast korumpira, a totalna oblast da korumpira popolnoma, sem vendar pogrešal logičnega zaključka na ta diktum. Ni izključeno, da bi več časa za razpravo poudarilo tudi naslednje:

Točno je, da obstoj dveh (ali več) političnih strank prečesto prinaša partizanščino v politično življenje in tako v debatah kot pri glasovanju zamegli bistvo predmetnega problema, zlasti, kadar prihaja do obveznega glasovanja po strankarski liniji. To delno ublažita proporcionalni predstavniški sistem (ki sicer zaradi tega rad ustvarja šibke vlade) in prosto glasovanje, ko ljudski predstavniki niso vedno vezani glasovati po partijski pripadnosti.

Toda obstoj dveh ali več strank, torej tudi alternativnih vladnih garnitur, omogoča, da je vsaka vladajoča ekipa pod stalno kontrolo skupin-e, ki ni(so) na oblasti. Če že torej vsaka oblast korumpira, to pomeni, da prav zaradi te stalne kontrole ne more korumpirati predaleč. V skrajnosti to tudi pomeni, da obstoja vedno čisto realna možnost, da bo na prihodnjih volitvah vladajoča večina postala manjšina in jo bo zamenjala ekipa, ki je bila dotlej v manjšini. Ob tem dejstvu torej ni tako strašno važno, če si programa obeh nasprotujočih strank nista kot noč in dan ameriški sistem to najbolj zgovorno kaže. Zdi se važnejše, da torej obstoja stalna možnost vladne alternative in da je vsaka poteza vladajoče garniture stalno izpostavljena javni kontroli. To preprečuje, da bi praktično ista vlada iz golega oportunitizma ali koristoljubja sedela narodu na vrata desetletja, ne da bi imeli nezadovoljni ljudje možnost zamenjati jo. Priznam, da tak sistem ni popoln in da ima slabe strani, ki jih nisem skrival, toda osnovno vprašanje ostaja: kolikšno ceno smo pripravljeni plačati, da si ohranimo osebno svobodo pred močjo ali silo neke oblasti? V tem vidim osrednji problem.

'Edino naš glas je merodajen!'

INTERVJU NAŠEGA TRŽAŠKEGA DOPISNIKA

V piranske m domu Zveze slovenskih pisateljev se mudi skupina čeških in slovaških književnikov, ki so jih dogodki v domovini presenetili na letovanju ob Jadranu. Skupina je odposlala spomenico v obliki odprtega pisma sovjetskim kolegom pisateljem. Ko sem prišel v počitniški dom, sem jih našel pri radijskih sprejemnikih, saj je njihova edina skrb, da bi ujeli novico o položaju v domovini, novico o sorodnikih in prijateljih. Čim sem vstopil in ko so zvedeli, da prihajam iz Trsta, so me vprašali o najnovejših vesteh. Toda kmalu se je izkazalo, da so bili zelo dobro poučeni in da jim nisem imel kaj novega povedati. V malce boljšo voljo jih je spravila vest o češkem turistu, ki so mu v Benetkah ukradli avtomobil. Ko se je s policisti vračal na prostor, da bi jim pokazal, kje je imel parkirano vozilo, je z veseljem ugotovil, da je bil avtomobil na starem mestu. V vozilu je dobil šop rož in opravičilo tatu, češ, nisem vedel, da ste Čeh.

O spomenici, ki jo je piranska skupina odposlala, sva se pogovorila s Karlom Pecko, predstavnikom mlajšega rodu slovaških pisateljev, ki si je pridobil s svojim zadnjim delom "Igra vijolic" precejšen ugled. Pecka je o dogodkih na Češkoslovaškem dejal:

"Vsi pisatelji čutimo, da smo poklicani med prvimi, da branimo najvišje ideale humanizma in svobode. Položaj književnika se je po napadu na Češkoslovaško še poslabšal, naša naloga in poslanstvo pa sta se istočasno povečala. Pismo v tem smislu smo odposlali svojim sovjetskim kolegom, da bi jih seznanili z resničnim mišljenjem češkega in slovaškega naroda. Vendar si ne delamo prevelikih iluzij. Z vsem srcem stojimo ob strani čeških in slovaških pisateljem, ki so ostali v domovini, mladine, ki je v prvi bojni vrsti proti okupatorju, izobražencev in vseh prebivalcev."

Naslednjo izjavo mi je dala pesnica Štefanija Partošova, še predvojna članica češkoslovaške komunistične partije, Gottwaldova kurirka in organizatorica slovaške vstaje med drugo svetovno vojno:

"Ta tragedija me je osebno od blizu prizadela. Vse svoje življenje sem posvetila tesnejšim stikom s Sovjetsko zvezo in tamkajšnjim prebivalstvom. V Sovjetski zvezi sem bila več let za časa prve republike, tedaj sem vzljubila ljudski program in sovjetsko ljudstvo kot tako. Sovjetsko zvezo sem ljubila kot hčerko svojega človeka. In zdaj tak udarec, tako razočaranje. Ali je res to Sovjetska zveza, ki nas je osvobodila? Neizmerno mi je žal, da sem kaj takega doživela, raje bi umrla kot da sem to dočakala."

Karel Šiktanc, ravnatelj praške založbe "Mlada Fronta" mi je dogodke v svoji domovini takole komentiral:

"Hotel bi poudariti, da smo prav češki in slovaški pisatelji bili prvi - in to najnaprednejši med nami, - ki smo dvignili glas za novi razvoj na Češkoslovaškem. Želeli smo si več humanosti in svobode v svoji državi in pokazati, da imajo vsi narodi svoje mesto in svojo vlogo na svetu. Je pa med nami mnogo ljudi, na katere se danes spominjam. Predvsem Ludvika Vaculika, ki je prvi nakazal analizo resničnega položaja na Češkoslovaškem. Rad bi se tudi zahvalil slovenskim pisateljem, ki so nas tako bratsko in prisrčno sprejeli medse in nam v naj-

težjih trenutkih priskočili na pomoč. Želim jim, da se vsaj njim ne bi bilo treba bati za bodočnost in da bi jih lahko že kaj kmalu gostili v Pragi in drugod po naši deželi."

Za konec razgovora je ena najpopularnejših otroških slovaških pesnic Krista Bendova povedala tale dogodek:

"Spominjam se dogodka, ko me je obiskala neka znanka iz Sovjetske zveze, ki ima očeta pokopanega na Slovaškem. To je bilo tik preden so sovjetski turisti lahko posamično obiskali Češkoslovaško. Ko je prišla k meni, se je razjokala in pripovedovala, kako so jo znanci in prijatelji doma rotili, naj ne potuje v Bratislavo, češ da je tam na delu protirevolucija in da se ne bo živa vrnila. Vendar je odpotovala in ko je prišla, je naletela na dobre in prijazne ljudi, ki so ji pomagali na železniški postaji nositi kovčke, jo pravilno napotili in ji pri vsem pomagali, ko so zvedeli, da prihaja iz Sovjetske zveze. Ko je prišla na grob svojega očeta, ga je našla okinčanega s cvetjem. To je več kot prijateljstvo do mrtvega sovjetskega vojaka. In zdaj poanta. Žalostno in tragično je, da človek ne more dopovedati ljudem v Sovjetski zvezi, kako je pri nas. Tam vedo le to, kar jim povedo uradni viri, ki govore o protirevoluciji in tako dalje. Naš glas, ki je edino merodajen, jih ni dosegel. Nihče ne ve med njimi tega, kar vemo mi, da se je pri nas začelo novo, svobodno, mirno in veselo življenje".

Češki in slovaški pisatelji so zdaj v piranskem počitniškem domu Zveze slovenskih pisateljev. Za vso možno udobnost prijateljsko skrbita predsednik zveze Kosmač in podpredsednik Dolar.

Ob koncu so me prosili, naj, kjer le morem, objavim njihov klic po svobodi in obvestilo vsem češkim in slovaškim pisateljem, ki so v inozemstvu, naj se oglasijo pri njih v počitniškem domu v Piranu. Zveza pisateljev Slovenije namerava pripraviti že v bližnjem času literarni večer v Ljubljani, kjer bodo nastopili gostje. Izdali pa bodo tudi publikacijo z njihovimi deli. Največja trenutna težava je, da jim primanjkuje pisalni stroj.

Zuseh vetrov

Sredi avgusta je minilo 20 let odkar je izšla 1. številka KLICA TRIGLAVA. (15. avgusta 1948.)

Dne 18. avgusta so se sestali na razgovoru glede zadev visokošolskega doma Korotan zastopniki Kluba slovenskih študentov, Koroške dijaške zveze, Narodnega sveta kor. Slovencev in Mohorjeve družbe ob navzočnosti rektorja doma. Razgovarjali so se o realizaciji in obliki upravnega odbora za visokošolski dom Korotan. Nakazala se je možnost pozitivne rešitve problema ter je bila poudarjena potreba po nadaljnjih razgovorih, poroča celovški NAŠ TEDNIK.

Goriški KATOLIŠKI GLAS je 22. avg. objavil tehten uvodnik 'Našim politikom v premislek', ki se nanaša na obstoječo krizo v zamejskih političnih organizacijah po zadnjih političnih in upravnih volitvah, o čemer je KLIC TRIGLAVA obširneje poročal. Na žalost nam samo prostor ne dopušča, da ne bi uvodnik ponatisnili.

Kot 1. zvezek zbirke 'Svobodnih pogledov' je argentinska SVOBODNA SLOVENIJA izdala Dr. T. Debeljakove "Začetke komunistične revolucije v Sloveniji". Predvidevamo, da bo brošuro moč dobiti pri poverjenik lista po svetu.

Domnevajo, da je bila avtomobilska eksplozija v Trstu 16. avgusta zvečer, v kateri sta bila ubita dva hrvaška begunca iz Francije, namenjena dejansko jugoslovanskemu konzulatu v Trstu. Med razbitinami so našli izvode monakovskega lista SLOBODNA HRVATSKA. Interpol iz Francije je ugotovil, da omenjena begunca ni sta osebno prepeljala avtomobila iz Francije ampak neka tretja oseba. Naš dopisnik poroča še, da so v avtomobilu našli tudi žensko perilo, in nekdo je pričal, da je videl v avtu neko svetlolasko, ki pa je avtomobil zapustila pred eksplozijo. To bi govorilo, če je vest točna, da so imeli prste vmes lahko agenti UDBE.

Ako vas zanimajo božične karte s slovenskimi voščili, pišite po cenik in vzorce na Pika Print Limited
76 Graeme Road, ENFIELD, Middx., England. ~

ŠTUDENTOVSKI NEMIRI

II. NASILJE RODI NASILJE

Poučno je vzporediti te nazore s pisanjem Alberta Camusa, ki je tudi priljubljen med ameriškimi študenti. Potem ko Camus kritizira Hegla, da je uvedel "nezadržno željo po gibanju" in da je "postavil zaključek te biti (resnice, razuma in pravice) v končno razdobje zgodovinske bodočnosti - če tako končno razdobje sploh bo", sklepa: "Pravilo akcije je tako postala akcija sama - in treba jo je izvajati v temi, ko pričakujemo končno razsvetljenje. Razum, prisvojen po tej obliki romantike, ni nič drugega kot neupogljiva strast." Po njegovem mnenju "čista doktrinarna dinamika ne more biti usmerjena k ničemur dobremu," za kar je primer Hitler.

Po radikalnih nazorih je dinamiko potrebno doseči z nasiljem, ki naj bi omogočilo revolucionarjem, da zrušijo se danji sistem. Avtorja ti nazori spominjajo na razgovor s komunističnim komisarjem pri partizanih: "Vse drugače, pa bo boljše." Vse je bilo drugače, toda namesto da bi bilo boljše, je bilo življenje prva leta po vojni prava mora, kar sedaj priznavajo že mnogi komunisti sami. Camus kritizira vse, ki menijo, da je "potrebno rušiti, da bi dosegli idilo", ker tak postopek vodi le k zmagi nasilja in "razširjanju terorja". Kdor zastopa tako stališče, ne ve, "da je zani kanje vsega samo po sebi zaslužjenost in da je resnična svoboda notranje priznanje vrednote, ki se upira zgodovini in njeni prevladi." Ko Camus razpravlja o Bakuninu, ki je hotel doseči popolno svobodo s popolnim uničenjem, Camus trdi: "Kdor zavrže vso preteklost, ne da bi ohranil vsaj del, ki bi lahko vdahnil revoluciji življenje, se sam obsoja na to, da mora iskati opravičilo le v bodočnosti, medtem pa prepustiti policiji nalogo, opravičiti začasno stanje stvari."

Kolikor ne verjamemo v zgodovinski determinizem, tudi ni nobenega razloga pričakovati, da bo nasilje vrglo na površje moralno najboljše in najpametnejše voditelje. Hitler, Mussolini in Stalin so se z nasiljem vsilili prebivalstvu in tako se je, da se poslužimo novejšega primera, bivši predsednik Novotny, ki so ga do nedavne zasebe Čehi in Slovaki omenjali le še kot "tistega bedaka". Nasilje edino lahko zagotovi vlado najbolj nasilnih in kam vodi to?

Ena verzija bodoče idealne družbe radikalnih študentov, ki menijo, da večina nima pravice vladati in da so vse ustavne omejitve nedemokratične - kar po vsem videzu vključuje tudi človekove pravice, je družba, ki bi jo upravlja li spontano nastali delavski, kmečki in študentovski sveti, med seboj povezani po nekakšnih koordinacijah. Vlada kot predstavnik volilcev naj bi ostala, toda v novem redu bi imela mnogo manjši pomen. Vsi problemi bodo reševani v stalni diskusiji.

Ker omenjena vloga vlade oziroma države izključuje centralno planiranje, bi bilo potrebno prepustiti gospodarsko koordinacijo avtomatičnemu tržišču. Kot so odkrili komunisti, taka ureditev povzroča zapetljaje, ker dohodki v podjetjih - četudi jih upravljajo delavski sveti - niso odvisni samo od truda zaposlencev temveč tudi od opreme v podjetjih in od tega, ali je proizvodnja v skladu s povpraševanjem ali ne. Kaj se torej zgodi z enakostjo, ki je po vsej verjetnosti eden izmed smotrov radikalov? Ena mogoča rešitev je samozadostnost, toda ta bi brez dvoma vedla do takega padca v gospodarski učinkovitosti, da bi bil nesprejemljiv celo za najbolj goroče nasprotnike potrošniške družbe. Druga možnost je, da država z nalogo usklajati prevzame vlogo izenačevanja, vendar v primeru take rešitve pridemo do ogromne organizacije, ki se radikalom tako zelo upira. Nekateri radikali so celo spet iznesli staro utopično željo ukiniti denar, in sorbonnski študentje so celo zažgali pariško borzo kot sedež kapitalizma. Istočasno se pojavlja potreba po tržiščih kapitala, ki bi sredstva za investicije pravilno razdeljevali med različne gospodarske veje, v vseh komunističnih državah, ki so se lotile decentralizacije, in o uvedbi takega tržišča že razpravljajo odprto v Jugoslaviji.

DISKUSIJA IN ODLOČITVE

Po drugi strani uvedba delavskega samoupravljanja ne vodi k idilni harmoniji interesov, kot jugoslovanski primer tako dobro kaže. Nasprotno vodi k dezintegraciji družbe in podjetij, ker se skupine posameznikov obnašajo na najsebičnejše načine, ko poskušajo dohodke vzeti drug drugemu s stavkami in drugimi sredstvi pritiska. Obenem se nihče zadostno ne briga za interese podjetja, ker nikogar usoda ni zadostno vezana nanje. Radikali bi verjetno odgovorili, da bo to vse drugače, vendar se Camus norčuje iz tistih, ki verjamejo, "da sedaj ni nihče kreposten, da pa v bodočnosti vsi bodo".

Diskusija je del demokratičnega procesa, toda končno je potrebno diskusijo ustaviti in glasovati, ako želimo priti do kakršnega koli sklepa. Odločitve o ravnanju so potrebne, če naj družba sploh funkcionira. Kako naj se to zgodi brez odločanja z večino, ni jasno. Ali naj se diskusija nadaljuje, dokler niso vsi soglasni, ali pa bo volja večine,

kot pri Rousseauju, po domnevi splošna volja in se bodo tisti, ki s sklepom ne bodo soglašali, morali ukloniti? To ukinja ustavno svobodo izražanja, toda radikalni bi najbrž imeli to svobodo za nepotrebno kot samo formalno. V tem bi se skladali s Stalinom in Hitlerjem, ki je formo sovražil.

Druga verzija bodoče družbe in ukinitve vlade večine, kakor jo predvideva profesor Marcuse, je bolj določena, toda ima mnogo bolj temačne prizvoke. Po njegovem mnenju bi morala "osvobojeno" družbo voditi elita tistih, "ki so se naučili racionalno in neodvisno misliti". Elita bi odločala, koga je potrebno tolerirati in koga ne, ter tudi, katere potrebe so "lažne" in katere "prave". Kot odmev na take poglede je Daniel Cohn-Bendit proglasil nestrpnost do pro-ameriških in fašističnih nazorov. To bi zares pomenilo, boriti se proti fašizmu s tem, da ga uvedemo. Pošteno je potrebno povedati, da Marcuse in njegovi pristaši ne želijo svojih idej ljudstvu vsiliti, temveč nameravajo agitirati med množicami in izzvati obstoječi sistem s konfrontacijami, da bi pokazal svojo pravo zatiralno naravo, tako da bi dobili na svojo stran vedno več prebivalstva v državi in bi končno prišlo do spontane množične revolucije. Toda ljudi, ki niso tako akademski kot profesor Marcuse in njegovi pristaši, bi kaj lahko premotilo, da bi svoje smotre prebivalstvu vsilili, ako bi le-to ne kazalo nagnjenja, da se jim priključi, s polastitvijo oblasti in uvedbo centralnega planiranja in politične policije. Je mnogo vzporednega med elito, ki misli "racionalno in neodvisno", in komunistično partijo, ki ve boljše kot proletarijat, kaj proletarijatu koristi. Prav kakor komunistične partije v svoji začetni navivnosti, profesor Marcuse hoče svobodo od tega, da gospodarske sile in odnošaji omejujejo ljudi, in od tega, da ljudje morajo delati, da bi se preživel. Vzhodnoevropske države so odličen primer, kam tak ideal vodi v praksi.

ŠTUDENTOVSKA VSTAJA V JUGOSLAVIJI

Študentska vstaja v Jugoslaviji ob začetku junija 1968 utegne biti posebno zanimiva, ker je do nje prišlo v državi, kjer se zahteva po delavskih svetih vsaj formalno izpolnjuje. Toda zaplenjena številka slovenskega študentskega lista TRIBUNA z dne 17. junija 1968 trdi, "da gredo vsa ta dogajanja (ki smo jim priča med študenti in delavci nekaterih podjetij) za mnogo več kot uokvirjeno samoupravljanje", da so bila "izvenkonstitucionalna in zato revolucionarna".

V Beogradu so študentje nosili slike predsednika Tita in preimenovali univerzo v Univerzo Karla Marxa - morda so tako ravnali, da bi se zaščitili pred policijo, kakor so pred vojno komunisti peli kraljevo himno, če se jih je lotila policija. Toda istočasno so vzklikali "Dol z rdečimi princji" in "Dol z rdečo buržuazno družbo". Zahtevali so "pravo demokracijo na vseh družbenih področjih" in "samoupravljanje od vrha do tal". Zahtevali so "svobodo govora in mnenja" in "demokratizacijo tiska in informacij". Zagrebški študentje so izjavili svojo solidarnost z beograjskimi in terjali pravico združevanja.

Medtem ko so nekateri zahtevali "demokratizacijo Zveze komunistov", so podtalni letaki, podpisani "Združena študentska mladina", pozivali državljane, naj delajo za "ukinitve absolutne oblasti ZKJ". BORBA 9. junija 1968 je obtožila to ilegalno organizacijo, da "napada demokracijo" v imenu "abstraktne demokracije in abstraktnih človekovih pravic". Zveza komunistov je ostro nastopila proti tendenci organizirati "novo gibanje" ali "frakcije" v okviru obstoječih organizacij. Smernice, ki jih je Zveza izdala po študentskih demonstracijah, pravijo, da je bila ena oblika, ki so jo dobile opozicijske sile, "zahteva po tako imenovanem političnem pluralizmu - izhajajočem iz buržuazne liberalne ideologije - in sprememba samoupravne ureditve v večstrankarsko ureditev". Druga oblika je bila "ultralevičarski radikalizem, ki je zahteval svobodo za aktivnost različnih skupin pritiska z vsemi sredstvi, kar bi ne dvomno vedlo do razbitja samoupravne demokracije". Eno izmed struj med študenti so uradni govorniki, v številni Tita, opisali kot maoistično.

Na družbenem in gospodarskem področju so študentje zagovarjali "odstranitev problema družbene neenakosti in vseh obstoječih privilegijev" in odpravo brezposelnosti s tem, "da se odpuste vsi nekvalificirani nameščenci", in z zagotovitvijo služb univerzitetnim diplomirancem. Inflacijo so primerjali mamilo LSD. Bili so protesti proti emigraciji delavcev: "Izvažate nas kot zmrznjeno govedino."

Za univerzo so študentje zahtevali izboljšanje finančnega položaja, enakopravno sodelovanje študentov v upravi, demokratizacijo postavljanja osebja in svoboden vpis novih študentov.

Prva komunistična reakcija je bila, da je večina študentskih zahtev v skladu s programom Zveze Komunistov in da so tiste, ki niso, posledica delovanja "nesocialističnih in opozicijskih elementov - ostankov razrednega sovražnika, reakcionarnih centrov v tujini, nacionalističnih in unitarističnih elementov, zagovornikov buržuaznega večstrankarskega sistema in političnega klerikalizma." Zvezi je tudi uspelo omiliti vstajo s tem, da je poslala zveste komuniste demonstrirati skupaj z drugimi in se počasi polastiti vodstva, tako da je bil končni študentski "politični akcijski program" izdelan v sodelovanju s partijskim komitetom na univerzi.

Toda študentovski listi v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani so bili zaplenjeni in Zveza je napadla "psevdolevičarske" sile in "pristaše uravnilovke". Že prej (25. maja 1968) je BORBA pisala o "enakosti v revščini". Kljub temu so Smernice določile "naj davčni sistem in politika postaneta važen faktor planiranja in gospodarske politike vseh družbeno-gospodarskih skupnosti in naj data trden temelj za odstranitev vseh gospodarsko neupravičenih družbenih razlik". Sprejeti so bili tudi ukrepi, da bodo samoupravna podjetja morala sprejemati določeno število diplomiranih praktikantov, da bi na ta način zlomili njihov odpor proti zaposlevanju kvalificiranega osebja, ki baje izvira iz "kratkovidnosti" in "primitivizma".

RDEČI PRINCI MED PRIVATNIMI PODJETNIKI?

Beograjski akcijski program govori o potrebi "razvojnega koncepta" in "primerne investicijske politike za reševanje problema brezposelnosti". Dasi je bil program napisan s pomočjo univerzitetnega partijskega komiteta, so hrvatski komunisti to točko kritizirali, ker je bila po njihovem mnenju spet poskus črpati finančna sredstva iz Hrvatske v manj razvite predele Jugoslavije. Zagrebški VJESNIK je pisal 9. junija 1968, da akcijski program sprejema samoupravljanje samo v besedah, v resnici pa zagovarja "novo ekspanzijo birokracije in zlivanje presežnega dela".

Predsednik Tito se je po drugi strani delal, kot da rdečih princev in njihovih privilegijev sploh ni nihče omenil in da je bil protest usmerjen v glavnem proti obnovitvi zasebne pobude, kar je bilo po vsem videzu v revolti le posrpanega pomena. Pozornost je obrnil proti "kapitalizaciji", privatnim penzionom, privatnim tovornjakom in drugim majhnim podjetjem, ki so se pojavila v zadnjih nekaj letih, da bi izpolnila vrzel, ki jo pušča odprto negibčnost "družbenega sektorja". Morda njegova kritika ne bo vedla do zakonskih ukrepov proti privatnim podjetjem, toda nedvomno bo ustvarila vzdušje negotovosti, v katerem bo komaj mogla cveteti privatna podjetnost, ki jo v Jugo slaviji na široko sprejemajo kot potrebno za nadaljnjo rast jugoslovanskega gospodarstva in zmanjšanje brezposelnosti. DELO je se 7. junija 1968 svarilo pred "nekaterimi stališči, po katerih bi morali začeti nekakšno gonjo proti vsem obrtnikom. To bi bilo zelo škodljivo. Ukrepati moramo zares samo proti tistim, ki bogatijo s špekulacijami, zlorabami, utajami in na podobne nezakonite in nemoralne načine. Pavšalno in posplošeno kritiziranje bi ustvarilo ozračje, ki nikakor ne bi bilo ugodno za nadaljnji razvoj zasebne obrti, gostinstva in drugih dejavnosti. Narobe: to bi zaviralo razvoj, s tem pa obenem siromašilo naš standard."

Titova intervencija je napravila konec zanimivemu eksperimentu: štirje zasebniki so kupili tekstilne stroje, ki jih je družbeno podjetje v Paraćinu zavrglo, in so hoteli ustanoviti zasebno tekstilno podjetje v občini Orahovica, ki je na tako ureditev z veseljem pristala, saj bi tovarna dala delo 120 orahovčanom. Podjetje naj bi združilo zasebno podjetnost in delavsko samoupravljanje, dasi ni bilo povsem jasno kako. Tito je ta poskus "energično obsodil" in dejal, da takih stvari ni mogoče dovoliti. Baje so vsi štirje "podjetniki" zaprti.

Čudni položaj v Jugoslaviji v sredi 1968 popisuje zaplenjeni študentski list TRIBUNA pod naslovom "Družba, ki se razkrajá":

"Družba, v kateri temeljne organizacije ne funkcionirajo, v kateri ne funkcionirajo tiste organizacije, ki so konstituirale to družbo v prisotni obliki, ta družba je v razkroju. Nobeden od predstavnikov političnih organizacij v Beogradu ni mogel ali ni hotel zaustaviti miličnikov s čeladami in pendreki. Stali so ob strani. Družba, v kateri politične organizacije stojijo ob strani, se od dogodkov distancirajo ali poskušajo lakirati nastalo stanje, to je nefunkcionalna družba. Družba, v kateri so komunikacije tako slabe, kot so pri nas, je nekomunikativna družba. Onemogočen je dotik projektov. Časopisi dezinformirajo. Še tako ostro izrečene besede, spregovorjene na tem ali onem sestanku, se v časopisnem poročilu spreminjajo v dolgočasno, megleno besedičenje, iz katerega je mogoče razbrati, kateri politični funkcionar je bil prisoten. Za "rang lestvico" teh funkcionarjev so časopisi pač zelo zainteresirani.

Družba, v kateri gospodarstvo ne funkcionira, pač pa nenehoma razmišljamo o takšni ali drugačni sistematični rešitvi, to je takšna družba, ki ne zmore več biti integrirana in urejena. Družba, ki omogoča revščino in bogastvo obenem, je krivična družba. Družba, ki razpravlja o delitvi, ne pa o ustvarjanju dohodka, je perverzna družba. Družba, ki protežira tiste, ki slabo gospodarijo, ki slabo mislijo in slabo vodijo, družba, ki hkrati tlači uspešne gospodarje, realistične mislece in tiste, ki vidijo dva koraka naprej namesto enega, je nora družba. Družba, ki ustvarja med delavci prepričanje, da jim intelektualci odjedajo kruh, je anarhija. Družba, ki ustvarja konflikte, da bi z njimi zakrila konflikte, ki so že prisotni, ki provocira umetne spore, da bi zamotila razmerja med resničnimi nasprotniki, to je družba brez smisla."

Ta zaskrbljeni in ne docela jasni krik je posledica komunističnih obljub iz časa, ko so se komunisti še borili za oblast. Takrat so vsakomur obljubljali vse, odpravo vseh konfliktov in rešitev vseh problemov, skratka idealno dru-

žbo. Sedaj pravijo, da so bila pričakovanja pretirana zaradi "iluzij o socializmu" ali da so jih skuhalo družbeni utopisti, ki niso bili zadosti podkovani v marksizmu, tako da je njihovo razumevanje socializma bilo staromodno. Toda ljudje se sprašujejo, počemu so bile vse žrtve in odpovedi revolucije, če "socializem" ne prinaša izboljšanja.

OMEJENI CILJI

Jugoslovanski primer je svarilo, kaj se zgodi, če ljudi navedemo na to, da mislijo absolutno namesto relativno. Upornik proti krivici, Albert Camus, je to možnost jasno videl: "Človek more misliti in ravnati na ravni zmernosti, ki ji pripada. Vsako stremljenje, ki gre preko le-te, se izkaže protislovno." Tako zmerno zadržanje se "vsaj lahko spoprime s problemi, ne da bi trdilo, da more rešiti vsak problem."

Morda je koristno ob tej priložnosti povzeti nekatere Camusove misli. Formuliral jih je 1951, potem ko je sodeloval v francoskem odporu in s sočutnim očesom opazoval krče Sovjetske zveze pod Stalinom.

Svoboda, pravičnost in, moremo dodati, gospodarska učinkovitost ne morejo biti absolutne: omejevati morajo druga drugo in prav tako morajo biti omejene za vsakega posameznika zaradi ostalih. "Absolutna svoboda krni pravičnost. Absolutna pravičnost zanika svobodo. Da bi bili ti dve ideji plodni, morata najti omejitve druga v drugi. Ni hče se nima za svobodnega, če ni pravičnosti, niti ne more biti človek pravičen, če ni svoboden. Ravno svobode si ne moremo misliti, ne da bi imeli možnost jasno povedati, kaj je pravično in kaj je krivično."

Zgražanje nad krivico in trpljenjem, kar Camus imenuje upor, je človekova naravna reakcija. Toda vsak moralni občutek mora biti tudi realističen, kakor mora biti vsak realizem moralen, ker je sicer cinizem. Ne moremo pričakovati, da bomo odpravili krivico s tem, da zavržemo stvarnost in skušamo ustvariti popoln svet. Napaka revolucij je ravno v tem, da merijo na popolno družbo - zaradi tega se zapletajo v absolutna protislovja, morajo zatreti upor in zgražanje nad krivico kot nad nesvobodo, ki jo prinašajo in tako ljudi zaslužujejo namesto da bi jih osvobodili. Noben načrt za bodočo družbo ni docela realističen, kakor resnični svet ni popolnoma racionalen in pravičen. Če bi človek s svojim ukazom lahko uvedel kraljestvo iskrenosti, nedolžnosti in pravičnosti, bi bil Bog. Vse, kar more storiti, je "da uporno vleče verige zla... luči dobrega nasproti". Camusov odpor "stremi le po relativnem in more obljubiti samo zagotovljeno dostojanstvo človeka ob relativni pravičnosti".

Človek naj bi živel v miru z naravo, s tem, čemur bi stari Grki rekli kosmos. Nemška ideologija - v katero spada Marx, a tudi Marcuse - "je vrhunec dvajsetstoletnega neuspelega boja proti naravi, najprej v imenu zgodovinskega boga, nato pobožanstvene zgodovine". Absolutna revolucija predpostavlja popolno gnetljivost človekove narave, toda "namesto da bi ubijali in umirali, ker hočemo postati, kar nismo, moramo živeti in pustiti živeti, da ustvarimo, kar smo". V imenu človeškega dostojanstva, se moramo vedno boriti za omiljenje človeškega trpljenja, toda ne smemo se bolj zagnati "za abstraktni koncept človeka kot za človeka iz mesa in krvi". Upor "posvečujeta zmernost in življenje".

Ni takojšnje sreče s spremembo "sistema". Človek se mora boriti za pravičnost in svobodo vsak trenutek tako zase kot za druge, vendar mora obenem poznati svojo mejo in svojo mero. Navdušenje, čustvenost in idealizem niso zadosti - ljudje morajo poznati mejo, ki jo odkriva upor, ker se poraja vedno znova, kadar čezmernost povzroči novo zgražanje. "Upor, ki kaže, da imajo ljudje skupno naravo, odkriva tudi mero in mejo, ki sta prav princip te narave."

Ni pa potrebno, da bi bila zmernost povprečnost. Camusova osebnost nakazuje, da je lahko zmernost z odličnostjo. Taka uporna zmernost je potrebna danes kot zmerom.

POD ČRTO:

Ljubljanska revija KATALOG je poslala "LITERARNIM LISTOM" v Pragi sledeče pismo: "Ob invaziji Sovjetske zveze in njenih satelitov v vašo deželo izrekamo: Okupacija je jasno pokazala blokovski razdelitev sveta. Dogovor med SZ in ZDA kroji njegovo usodo. ZDA so prodale ČSSR, tako kot SZ prodaja usodo drugih dežel. Obe velesili manipulirata s svetovnimi množicami. Eksplicitna kapitalistična ideologija se sklada s socialistično ideologijo SZ v imperialističnih akcijah. Ideologije v temelju ne diferencirajo sveta, imperiali

zem je monoliten in en sam." - Podpisani: Milenko Matanović, Rastko Močnik, Tomaž Šalamun, Franci Zagoričnik, Andraž Šalamun, David Nez, Braco Rotar, Lado Kralj, Zoja Skušek-Močnik, Andrej Inkret, Rudi Šeligo, Nadežda Čačinovič. - Isto pismo je bilo poslano tudi na veleposlaništvo ČSSR, Tanjug, DELO, L'EXPRESS, LITERATURNAJA GAZETA, NAŠI RAZGLEDI, NEW LEFT REVIEW, POLITIKA, RTV Ljubljana, DIE ZEIT. - Ljubljansko DELO je pismo objavilo 26. avgusta 1968.

Le kaj bi KATALOG rekel, če ZDA ne bi "prodale" Če hoslovaške? Da je CIA organizirala puč proti Dubčeku?

ODGOVORI IN VPRAŠANJA

KAJ NAM JE ODNOSNO NI POVEDAL G. ANDREJ GLUŠIČ

Z zanimanjem sem bral članek g. A. Glušiča v KT 346 ter z zadoščenjem ugotovil, da je svoja po-dachauska razmišljanja prenesel iz zagrenjene osebne sentimentalnosti na področje konkretnih ugotovitev ter s tem omogočil neko plodno razpravo o vprašanjih, ki se jih dotika. Naj mi bo dovoljeno, da s svoje strani obdelam tri glavne misli njegovih izvajanj ter opozorim na nekatera še neodgovorjena vprašanja.

GOSPODJE POLITIKI:

Pravzaprav je skoraj nerazumljivo, da se ozadje dogodkov ob kapitulaciji Italije leta 1943. v slovenskem emigrantskem tisku ni do kraja predebatiralo. Iz podatkov, ki jih navaja g. Glušič na podlagi "Knjige o Draži", je zdaj do konca razčiščeno vprašanje, kdo je preprečil sporazum, po katerem naj bi moštvo Vaških straž postopoma prešlo v ilegalne oddelke jugoslovanske vojske. Nihče naj se ne čudi, če med imeni oseb, ki so tedaj odločale o stvari, najdemo tudi imena, ki še danes vrivajo slovenskim ljudem strankarsko miselnost v smislu "strup svetovno-nazorske zagamanosti", kot to drastično opisuje g. Glušič. Prav proti tej isti "svetovno-nazorski zagamanosti" pa je bila naperjena reorganizacija zveze borcev, ki je pred štirimi leti slednjič dosegla, da se v njenih vrstah s to prakso ne nadaljuje več.

Ugotovljeno je torej brez dvoma, da so stari "kranjski klerikalci" leta 1943 preprečili odhod večine Vaških stražarjev v ilegalne odrede, ker so hoteli te oddelke pridržati za svoje lastne politične namene in ker so se bali, da bi bili v ilegalnih odredih podvrženi vplivu in poveljstvu "liberalnih" aktivnih oficirjev. To stremljenje po zgolj strankarskih interesih pa se seveda nadaljuje in danes ti isti gospodje z vso vnemo zatrjujejo, da bi se morala vsa protikomunistična borba voditi na striktno-ilegalni podlagi, brez kakršnegakoli povezovanja z okupatorjem!

Ta politična igra se je nadaljevala in je dosegla svoj tragičen vrhunec spomladi 1945. Naj me tisti, ki imajo točnejše podatke, popravijo, a podoben sporazum, kot leta 1943, naj bi bil dosežen tudi v prvih mesecih leta 1945, menda v Trstu. Po tem sporazumu naj bi se vse slovenske in srbske protikomunistične enote (vključno Slovensko domobranstvo!) združile v enotno bojno grupo, menda pod poveljstvom generala Andreja. Če je ta podatek vsaj v svojem bistvu točen, potem je upravičeno vprašanje: za kaj ni bil ta sporazum izveden in kdo je preprečil njegovo uresničitev? V podporo te misli, naj navedem sledeči odstavek iz revije 'Mi in svet', ki jo je v taborišču Eboli izdajala Slovenska armija pod poveljstvom gen. Andreja. Na 6. strani 11. številke za junij 1946, berem v članku "Ob spominu" tudi sledeče: "Ko se danes klanjamo pred spominom na žrtve iz Slovenskega domobranstva, ki so bili v resnici po veliki večini borci iz Ljubljanske in Gorenjske divizije ter Primorskega odreda Kralj. Jugoslovanske vojske, pred spominom na nepozabne fante iz 3. Štajerske brigade in 6. bataljona Kr. Jugoslovanske vojske, pred spominom na žrtve Kralj. Jugoslovanske vojske v zaledju, ki so bili vrnjeni v žrelo Titovih band in umorjeni..." Gre torej za oznako Slovenskega domobranstva, Gorenjskega domobranstva, Primorskega domobranstva (nekaj edinic se je umaknilo na Koroško in ne v Italijo), za približno polovico pripadnikov odreda štajerskih četnikov in za Dolenjski četniški odred Janeza Marna-Črtomira. Te oznake bi torej potrjevale, da je obstojal nek sporazum, ki pa ni bil izvršen. Kdo ga je preprečil?

Mesto tega je takozvani Narodni odbor v Ljubljani odslovil starega generala

Gornji članek smo prejeli že pred mnogimi meseci, pa ga zaradi pomanjkanja prostora nismo mogli objaviti prej. Ur.

Rupnika, ker je opravil svoj tragičen in nevhvaležen posel in jim ni več mogel koristiti - ter imenoval svojega generala, preimenoval Slovensko domobranstvo v Slovensko narodno vojsko, uprizoril opereto na Taboru 3. maja in nato ukazal umik na Koroško.

Zdi se, da lahko brez posebnih težav pripišemo tudi to akcijo tistim politikom, ki so ves čas vojne nasprotovali ilegalnim oddelkom in čakali na "pravi trenutek". Odprta pa ostajajo še druga vprašanja. Pred leti smo brali v 'Slovenski državi' zapisnik razgovorov med predstavniki Narodnega odbora in generalom Andrejem o vprašanju denarnih sredstev za vzdrževanje ilegalnih odredov. Tega zapisnika ni nihče skušal ovreči kot izmišljotino, zato ga je mogoče smatrati za verodostojnega. Postane pa ta zapisnik še toliko bolj zanimiv, ako pogledamo podatke, ki so navedeni v knjigi "Kralj i vlada u emigraciji" (Mihajlo Marić, založba Epoha, Zagreb 1966). Tu so namreč objavljeni sejni zapisniki sej jugoslovanske vlade v Londonu, iz katerih je razvidno, da je bil določen mesečni doprinos v švicarskih frankih za ilegalne odrede v Sloveniji. S tem seveda še ni rečeno, da je ta denar v resnici prihajal v Slovenijo, a če je, kje je obstal?

Koncem poletja 1944 sta v ilegalni Notranjski odred prispela general Andrej in major Skalar; oba že priletna gospoda. Če je torej odšlo na teren poveljstvo ilegalnih odredov, kje so ostali politični voditelji, po večini precej mlajših let? Ali pa je bilo v Trstu in Postojni res varneje kot na Petkovcu, Leskovcu ali Medvedjem brdu? Ali pa je bilo tudi tisto skrivanje navadna farsa? In odkod potem tako navdušenje za ilegalo - leta 1967?

GOSPODA OFICIRI...

Ko sem se lani poleti po več kot dvajsetih letih spet srečal s starim znanecem iz sokolskih vrst in sva prešla na našo preteklo tragedijo in sedanjo problematiko, mi je izjavil, da nosi glavno krivdo za to - slovenski Sokol in pa aktivni oficirji. Sokol zato, ker ni bil dovolj čuječ, da bi pravočasno odkril komunistične infiltratorje, oficirji pa zato, ker so šli raje v internacijo kot pa v ilegalo.

Priznati moram, da me je ta izjava odličnega - tedanjega in sedanjega Sokola presenetila, čeprav je nedvomno povsem upravičena.

G. Glušič v svojem že omenjenem članku pojasnjuje, zakaj aktivni oficirji niso prišli v vodstvo Vaških straž. Pri tem tudi omenja mentaliteto političnih, to je klerikalnih vodnikov, ki jim niti ni bilo do tega, da bi aktivni oficirji sodelovali pri Vaških stražah. Razlago g. Glušiča o tem vprašanju je pač treba vzeti na znanje, neodgovorjeno pa ostaja vprašanje: zakaj se potem ni več aktivnih oficirjev pridružilo ilegalnim odredom? Ko sem avgusta 1944 prispel v Notranjski četniški odred, je bilo v njegovem sklopu kvečjemu pet aktivnih oficirjev in en rezervni oficir italijanske vojske, tržaški Slovenec. Gorenjski odred ni imel nobenega aktivca, Primorski enega, Dolenjski menda dva, Štajerskega pa je vodil rezervni narednik Zmagoslav, ki je bil šele v Forliju imenovan za podporočnika.

To pomanjkanje oficirjev, pa tudi moštva v ilegalnih odredih, je najbolj boleča točka celotne zgodovine slovenske nacionalistične ilegale. Delno je to dejstvo morda mogoče pripisati porazu v Grčaricah in nato pokolju v Mozlju. Strah pred podobno usodo je verjetno marsikaterega oficirja ali prostovoljca odvrčal od vstopa v ilegalni odred. Dvom v možnost ali vsaj učinkovitost takega bojevanja proti komunistični OF, je morda drug faktor, ki je odločal pri tem. Ostane še navadna komoditeta. Ne bi rad žalil časti poklicnih vojakov, a dvojice ali trojice se spominjam, ki so bili vse do konca uspešni - črnoborzijanci.

IN VETRINJ...

Medtem seveda se je komunistična revolucija nadaljevala z nezmanjšano silo. "Osvobodilna vojna" je preraščala v socialno revolucijo in slovenska življenja so padala kot zrelo klasje pod udarci srpa.

Na zimo 1943-44 je bila Ljubljana predvsem pod vtisom porazov na Grčaricah in Turjaku, pokoljev v Mozlju in famoznega Kočevskega procesa. Ti vtisi,

skupno z manevri političnih predstavnikov in pomanjkanjem navdušenja, idealizma ali navadne korajže za odhod v ilegalo, so številnim boja in meščevanja želnim slovenskim fantom puščali odprta samo ena vrata: v Slov.domobranstvo.

Še danes je mogoče reči, da je bil v danih okoliščinah ta način vojevanja proti komunistični OF edini način, ki je mogel nuditi največji doprinos pri najnižjih žrtvah. Puščajoč ob strani vse politične ali legalistične ozire, je treba priznati, da je samo ta enota mogla biti resnično slovensko "domo-branstvo". Tudi pet tisoč ilegalcev bi ne moglo ščititi vseh slovenskih vasi, saj tega niti domobranstvo ni zmoglo ob vsakem času. Nekateri menijo, da je bil ta način tudi edino pravilen. Argument ni brez svoje teže; ali je tisto, kar ni možno, sploh lahko tudi pravilno?

Eno je gotovo: odziv na vstop v slovensko domobranstvo je bil tako močan in tako spontan, da ga je mogoče pripisati samo resnični skrbi za slovenski rod in zemljo in trdni in brezpogojni želji zavreti komunizacijo slovenskega naroda.

Zato je tragika Vetrinja tem globlja.

Iz Vetrinja so bili v resnici poleg slovenskih domobrancev in srbskih dobrovoljcev vrnjeni tudi "čisti" srbski četniki. Kar se tiče Zmagoslavovega odreda štajerskih četnikov, je treba rešitev polovice tega odreda pripisati predvsem dejstvu, da je Zmagoslav obvladal angleški jezik in pa dejstvu, da je bil odred opravljen v modrih, železničarskih ali gasilskih uniformah, ki so bile povsem različne od ostalih, ki so jih v tistih dneh Angleži srečavali na Koroškem. Polovica Zmagoslavovega odreda pa je bila iz zgolj tehničnih razlogov prepeljana v Vetrinj na prenočevanje, ko so naslednji dan prišli ponje angleški kamioni, da jih odpeljejo za prvo skupino v Italijo, jim je bil odhod zabranjen, menda osebno po generalu Krenerju.

Tudi tu ostaja še eno nerešeno vprašanje: za kaj niso bili v Jugoslavijo vrnjeni tudi tisti protikomunistični oddelki, ki so se umaknili v Italijo. To je Slovenski narodni varnostni zbor (Primorsko domobranstvo), četniki vojvode Djujića, četniki vojvode Jevdjevića, Srpski dobrovoljački korpus (Ljotić), manjši oddelki hrvatskega domobranstva pod poveljstvom gen. Paraca in slovenski četniki (Notranjski in Primorski odred) pod poveljstvom gen. Andreja.

Vsi ti oddelki so prešli Sočo že 1. maja in njihovi poveljniki so se v Moši v Furlaniji sestali s predstavniki angleške 8. armije. Vse edinice, verjetno okrog dvajset tisoč mož, so bile zbrane v Viscu in Palmanovi, od tam pa so bile že po nekaj dneh prepeljane v notranjost Italije (Forli in Cesena).

Še pred leti sem naprosil generala Andreja, naj opiše, kaj se je godilo na sestanku z Angleži v Moši, ker bi ta dogodek gotovo osvetlil celotno ozadje Vetrinjske tragedije. General mi je odgovoril: "Bodo spet rekli: glej ga, Janeza, kako laže, ,," Tega argumenta seveda ni mogoče sprejeti, a vprašanje tem bolj terja odgovor, odkar ni več med živimi generala Damjanovića.

Ta razlika med postopkom iste angleške armije na Koroškem in na Primorskem, je toliko bolj zagonetna, ker so bili tako slovenski domobranci kot oddelki na Primorskem deležni iste oznake: S.E.P., to je Surrendered Enemy Personnel kar bi se reklo Predano sovražno osebej.

Še dvoje zaključnih misli:

Ustaviti se je treba pri mnenju nekaterih domobranskih predstavnikov, da je posredno kriv Vetrinjske tragedije general Andrej, ki se je prekmalu umaknil s svojimi četniki v Italijo in s tem onemogočil umik ljubljanskega domobranstva na Primorsko in nato v Italijo.

Na Primorskem, to je v Vipavski dolini, sta se aprila 1945 zadrževala samo dva slovenska četniška odreda: Notranjski in Primorski. Njuno skupno številčno stanje moštva, ki je bilo pod neposrednim poveljstvom gen. Andreja, ni presega-lo 150 mož. Od težjega orožja sta imela ta dva odreda eno težko italijansko stroj nico in dva lahka minometalca. Jasno je, da ta edinica ni bila zmožna nobene večje zadrževalne akcije in da se je tudi sama morala umikati, ko so se pričele umikati srbskih dobrovoljcev in četnikov. A kar zadeva objavo britanskih dokumentov leta 1975, bi rad opozoril na najnovejšo izjavo britanskega veleposlaništva v Washingtonu marca 1968, po kateri je britanska okupacijska oblast po podpisu mirovne pogodbe z Avstrijo uničila vse na okupacijo se nanašajoče dokumente. Ta del vetrinjske tragedije bo torej ostal zapečaten. . . 15

Od meseca do meseca: "MATI SOCIALIZMA" ZNOVA DEZERTIRALA SVOJE OTROČIČE

"Ob petih zjutraj je bil okrog poslopja centralnega komiteja KPČ na Vltavi obroč sovjetskih in vzhodno - nemških tankov. V prvih vrstah tankov so bili - nemški vojaki. Proti njim so tedaj hiteli s prenapolnjenega Vaclavskega trga Pražani, ki so se z golimi rokami zapodili proti tankom in pljuvali vojake. Iz nemških avtomatov so se razlegli prvi strelji..." je poročal iz Prage 20. avgusta Rista Bajalski, dopisnik beograjske BORBE. Njegovo poročilo so pod mastnimi naslovi objavili vsi jugoslovanski časopisi v svojih prvih izdajah. Ljubljansko DELO ga je objavilo pod dva in pol centimetra visokim naslovom "Ljudstvo ČSSR dostojanstveno kljubuje diktatu okupatorjev". Na isti strani je tudi objavilo prva poročila o jugoslovanski reakciji - Titovo izjavo "na prošnjo direktorja Tanjuga", izjavo izvršnega sveta Slovenije, izjavo izvršnega odbora republiške konference Socialistične zveze Slovenije in poročilo o seji predsedstva in izvršnega komiteja CK ZK Slovenije.

"Vstop tujih vojaških enot v Češkoslovaško, ne da bi jih klicala ali to odobrila legalna vlada, nas je hudo vznemirilo," je izjavil Tito. "S tem je kršena in poteptana suverenost socialistične države in je prizadejan hud udarec socialističnim in naprednim silam na svetu." Na vprašanje, ali pričakuje manifestacij in demonstracij v zvezi s tem v Jugoslaviji, pa je Tito odgovoril: "Mislim, tako pa sodijo tudi drugi tovariši iz predsedstva, da moramo ohraniti mir in hladnokrvnost in zato ne bomo dovolili kakšnih demonstracij, iz katerih bi se lahko izrodile razne provokacije."

Ljubljanska vlada (izvršni svet) obsoja v svoji izjavi vojaško intervencijo kot "flagrantno kršitev mednarodnega prava in nedovoljen in nesprejemljiv akt v odnosih med državami. Še posebej pa so s tem poteptana načela, na katerih morajo sloneti odnosi med socialističnimi državami, to je načelo nevmešavanja v notranje zadeve in odgovornosti ustavnih organov ter političnih organizacij svojemu ljudstvu in delavskemu razredu svoje dežele, kakor tudi pravice do lastne poti v socializmu, ki ustreza pogojem vsake posamezne dežele." Izvršni svet zahteva takojšen umik vseh enot varšavskega pakta z ozemlja Češkoslovaške in omogočitev normalnega delovanja zakonito izvoljenih organov skupščine, vlade in KP ČSSR.

Na seji predsedstva in izvršnega komiteja CK ZK Slovenije pa je bilo rečeno, da "tako kot je enotnost jugoslovanskih komunistov v boju proti stalinskemu hegemonizmu rodila sadove in odprla nove horizonte mednarodnemu delavskemu gibanju in socializmu, je nastopil sedaj novi čas, v katerem so progresivne sile v mednarodnem delavskem gibanju postavljene pred enako usodno zgodovinsko preizkušnjo."

Reakcijo na invazijo Češkoslovaške je DELO okarakteriziralo takole: "Današnje ozračje v naši republiki lahko označimo samo z eno besedo: moreče. Vest, da so enote petih držav podpisnic varšavskega pakta ponoči zasedle ozemlje Češkoslovaške socialistične republike je povzročila med Slovenci najprej osuplost, že hip nato pa ogorčenje in javne proteste. Med občani je bilo večkrat slišati tudi besede, ki so bile skoraj enake tistim, ki so jih izrekli ljubljanski študentje leta 1939, ko je Hitlerjeva armada zakorakala na ozemlje svobodoljubne države." Kljub Titovi izjavi, da "ne bomo dovolili kakšnih demonstracij", so npr. mariborski akademiki že v sredo 21. avgusta organizirali zborovanje v študentskem domu, medtem ko so ljubljanski študentje imeli "razpravo" v študentskem naselju naslednji dan. V sredo se je vršilo tudi veliko javno zborovanje v Beogradu, ki se ga je udeležilo četr milijona ljudi, na katerem je govoril sekretar izvršnega komiteja CK ZKJ Mijalko Todorović.

ČAS DA DOBI SOCIALIZEM HUMANEJŠE OBELEŽJE

Mijalko Todorović ni izbiral besed. "Zdaj je agresija tu in je v popolnem nasprotju s socialističnimi interesi. S tem je oblatena in osramočena rdeča zastava Marxa in Lenina. S tem je hudo prizadeto vse socialistično in progresivno zbivanje v svetu. S tem je ogrožen mir v Evropi in v vsem svetu... Delovni ljudje in mladina, vsi narodi Jugoslavije vedo, kje je vir moči, ki oplaja ljudi na Češkoslovaškem v teh težkih dneh. Gre za boj za neodvisnost, neoviran razvoj socializma, v današnjih dneh pa je nacionalna neodvisnost elementarna potreba in pogoj za ekonomski, kulturni in splošni razvoj vseh narodov sveta, majhnih kot velikih, razvitih kot nerazvitih. To je duh našega časa in elementarna zgodovinska potreba, saj so se imperialisti 500 let prizadevali, da bi osvojili svet in pokorili so štiri petine sveta. Prav zato pa je danes boj zoper hegemonijo tudi ena poglobitnih nalog... Tudi v mednarodnih okvirih poteka boj za demokratični in socialistični razvoj. Prišel je čas in nastala je potreba, da dobi socializem humanejše obeležje."

21. avgusta zvečer je bila na Brionih seja predsedstva in izvršnega komiteja CK ZKJ pod Titovim predsedstvom, na kateri so obsodili "agresijo oboroženih sil ZSSR, LR Poljske, Nemške DR, LR Madžarske in LR Bolgarije". Hkrati pa so pozvali Jugoslovane, naj se "odločno postavijo po robu napadom s katerekoli strani na poglobitne pridobitve socializma in preprečujejo kakršnekoli provokacije in poskuse zlorabljanja teh dogodkov."

Na seji predsedstva in izvršnega komiteja CK ZK Hrvatske je bilo rečeno, da je "delovno ljudstvo Jugoslavije odločeno braniti nacionalno neodvisnost Jugoslavije in naše samoupravne socialistične družbe". Na seji vodstva "političnega aktiva" Zagreba je Pero Pirker, predsednik mestne konference ZK, izjavil, da je "napad na ČSSR samo logično nadaljevanje vseh dogodkov, ki že dalj časa prihajajo na površje v notranjem razvoju v Sovjetski zvezi in vzhodnoevropskih državah." Dodal je, da "ne bi kazalo trenutni položaj oceniti kot resnično krepitev konservativnih sil, temveč samo kot trenutno premoč teh sil v boju proti nosilcem novih demokratičnih odnosov znotraj socialističnih držav in med njimi."

Zavest, da je napad na Češkoslovaško naperjen tudi proti Romuniji in Jugoslaviji, je prišla te dni zelo do izraza. Pripravljenost braniti nacionalno neodvisnost Jugoslavije je bila vse pogostejše izražena v resolucijah, ki so jih sprejele male razne družbeno-politične organizacije, in v pismih ter telegramih jugoslovanskim partijskim in državnim voditeljem. Tudi na sestankih v armadi je bilo slišati veliko besed o pripravljenosti vojakov "krepiti bojno pripravljenost na ših enot". Franc Popit, sekretar izvršnega komiteja CK ZK Slovenije, je v članku "Ena in ista fronta", ki ga je objavila slovenska izdaja KOMUNISTA, je zapisal med drugim: "Zelo pomembna je naloga, da se komunisti tudi teoretično poglobljajo v vzroke in posledice češkoslovaških dogodkov. Ne zadošča samo čustvena prizadetost, potrebno je globlje spoznati korenine ruskega hegemonizma. Le tako bomo do kraja spodrezali korenine vsakršnim iluzijam o tem, da med socialističnimi državami ne more priti do vojne... Komunisti morajo biti v prvih vrstah prizadevanj za krepitev naših sposobnosti za vseljensko obrambo proti vsakršnemu nasilju, pa naj pride z vzhoda ali zahoda. Ljudem je nujno pojasnjevati, da nikakor ne kaže zmanjševati budnosti spričo nevarnosti zahodnega imperializma. Vsako nasilje je enako usodno in enako absurdno: med agresijo ZDA v Vietnamu in agresijo na Češkoslovaškem ni razločka... Če kdaj potem ni nobenih razlogov, da bi ustvarjali navidezno deklarativno enotnost. Zdaj je razmejitvena črta jasna: Birokratsko-etatsistične sile so z napadom na Češkoslovaško odvrgle svojo zadnjo krinko."

Toda vojaško-politični komentar v DELU 31. avgusta o varšavski zvezi daje precej jasno na znanje, da je agresija proti Češkoslovaški postavila na glavo tudi uradno jugoslovansko stališče glede zaveznitva v dani situaciji. "Z aktom agresije zoper člana zveze se je pokazalo, da ni samo obrambna organizacija, temveč sta uporabljena njen mehanizem in ime za invazijo, okupacijo in za mešanje v notranje zadeve drugih. To dejstvo je pomembno za obrambno politiko dežel, ki niso članice zveze in ki so svojo obrambno politiko opirale na dejstvo, da gre izključno za obrambno organizacijo, pri čemer so morda celo v dani situaciji računali na zvezo ali posamezne člane kot na eventualne zaveznike." Med temi je bila nedvomno tudi Jugoslavija, čeprav jo članek ne omenja po imenu. Pisec članka nato potegne naslednji zaključek: "Na to dejstvo morajo sedaj računati mnoge dežele, ko ustvarjajo svojo obrambno politiko in presojujejo eventualno zaveznitvo. To velja predvsem za male in neodvisne dežele pa tudi za napredna gibanja, katerih interesi in potrebe lahko pridejo navzkriž z interesi in s politiko vodeče sile v zvezi."

Na 10. seji CK ZKJ 23. avgusta so potem potrdili Titovo izjavo in sporočilo predsedstva in izvršnega komiteja dne 21. avgusta in "tudi vse doslej sprejete ukrepe". Sprejeli so resolucijo, v kateri so enako izrazili "trdno odločenost, da z vsemi silami in sredstvi branimo svojo neodvisnost, revolucijo in lastno pot socialističnega razvoja". Iz govora, ki ga je imel Tito na tej seji, je bilo tudi očitno, da se je zavedal, da so mu nekateri zamerili, da ni ob priložnosti napada na Češkoslovaško enako hitro reagiral kot je reagiral na izraelski napad na Arabce lansko leto. Kot je poročalo DELO, je "Tito spomnil člane CK na pogovore, ki jih je imel s sovjetskimi voditelji v Moskvi po obiskih na Japonskem, Mongoliji in Iranu. Posebej je poudaril, da so že ti pogovori nanesti na razvoj položaja v Češkoslovaški in da je ob tej priložnosti rekel sovjetskemu voditelju: 'Samo nikar ne poskušati česa s silo, kar bi pripeljalo do hudega, katastrofalnega položaja. To ne bi bilo dobro.' Torej dobra poznajo naše stališče že od takrat, je dodal tovariš Tito."

Vse to seveda ni ostalo brez reakcije v deželah, katerih sile so sodelovale pri agresiji. Prvi se je oglasil predsednik bolgarske vlade in sekretar CK KP Bolgarije Todor Živkov na mitingu blizu Slivena, ki je napadel "grdo vlogo in odnos" jugoslovanskega, romunskega in kitajskega vodstva napram vkorakanju v Češkoslovaško. Sledilo mu je RABOTNIČESKO DELO, ki je zapisalo, da so "Bolgari ponosni, da njihove enote na Češkoslovaškem izpolnjujejo proletarsko in internacionalistično dolžnost, kar bodo po potrebi storili tudi v drugih deželah." Nato se je pojavil na moskovski televiziji komentator Viktor Šragin, ki je obtožil jugoslovanske in romunske voditelje, da "so se v bistvu pridružili imperialističnemu zboru" in da je njihovo stališče "v bistvu enako stališču držav atlantskega pakta in Mao Ce Tungove skupine". Dodal je, da se Beograd in Bukarešta "nista odločno uprla gnusnim lažem zahodne propagande, da se na romunskih in jugoslovanskih mejah zbirajo sovjetske čete". Podobne komentarje so objavili madžarski partijski list NEPSZABADSAG, poljski časopis TRYBUNA LUDU in vzhodnonemška NEUES DEUTSCHLAND. 28. avgusta se je oglasila še sovjetska agencija TASS, ki je obtožila ZKJ za "odklon od razrednih pozicij" in da je jugoslovanska reakcija napram sovjetsko-češkoslovaškemu sporazumu v Moskvi istovetna z reakcijo Bonna. Tudi DELO je k temu sporazumu zapisalo, da obstoja zanj samo en izraz: "Glasi se: Das Diktat."

IVAN STANIČ

HOTEL BLED

RIM ITALIJA

VIA S. CROCE IN GERUSALEMME 40

ROMA

(Telefon 777-102)

Lastnik: VINKO A. LEVSTIK

HOTEL BLED

Roma - Via S. Croce in Gerusalemme 40

Tel. 777-102

HOTEL DANIELA

Roma - Via L. Luzzatti 31

Tel. 750-587

- OBIŠČITE NAS -

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENfield 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija: 1.10.0	Finska: 13.-	Nemčija: 16.-
Argentina: 650.- (1300.-)	Francija: 15.-	Švedska: 20.-
Avstralija: \$A 4 (\$A 7)	Italija: 2500.-	Urugvaj 60.- (120.-)
Avstrija: 50.-	J. Afrika 4.- (R 7)	U.S.A.: 5.00(\$ 8.50)
	Kanada: 5.00 (\$ 8.50)	

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata

Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada